

સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિની સામાજિક સમસ્યાઓનો અભ્યાસ

બકુલભાઈ એ. તડવી

રીસર્ચ સ્કોલર, સમાજકાર્ય, સુરેન્દ્રનગર યુનિવર્સિટી, વઢવાણ શહેર

સારાંશ

તાપી જિલ્લો ગુજરાતના દક્ષિણે 21°50' ઉત્તર અક્ષાંશ અને 73°20' પૂર્વ અક્ષાંશ વચ્ચે આવેલો છે. જે 2જી ઓક્ટોબર, 2007ના રોજ સુરત જિલ્લાના અમુક તાલુકાઓ છૂટા પાડી તેની રચના કરવામાં આવી છે, તેનું ક્ષેત્રફળ લગભગ 3,434.64 ચો.કિમી જેટલું છે. તાપી જિલ્લાનું મુખ્યમથક વ્યારા છે, તેની પૂર્વમાં મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, દક્ષિણે ડાંગ અને નવસારી જિલ્લો, પશ્ચિમે સુરત જિલ્લો અને ઉત્તરે નર્મદા જિલ્લો આવેલો છે. થોડા વર્ષો પહેલાં જ બનેલા આ નવા જિલ્લામાં નવા સરકારી સંસ્થાનો અને અન્ય પાયાની સુવિધાઓ પરત્વે વિશેષ અને ઝડપી કામગીરી ચાલી રહી છે. આ જિલ્લામાં સિકલસેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિની સમસ્યાઓ તપાસવા શહેરી અને ગ્રામ્ય વિસ્તારમાંથી 1000 નમુનાઓ દ્વારા સંશોધન પ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યું છે.

ચાવીરૂપ શબ્દો: સિકલ સેલ એનિમિયા, સામાજિક સમસ્યાઓ, તાપી જિલ્લો

1. પ્રસ્તાવના

દર વર્ષે 19મી જુન ના રોજ વર્લ્ડ સિકલ સેલ ડે તરીકે મનાવામાં આવે છે. માનવ શરીરમાં રહેલ લાલ રક્ત કોશિકા (RBC)માં રહેલા હિમોગ્લોબીન દ્વારા માનવ શરીરમાં ઓક્સિજનનું વહન થાય છે. સિકલ સેલ એનિમિયા રોગ (SCD) અથવા સિકલ સેલ રક્તાલ્પતા અથવા ડ્રીપેનોસાઇટોસિસ એક આનુવંશિક રક્ત

વિકાર છે, જે એવા પ્રકારની લાલ રક્ત કોશિકાઓ દ્વારા ચરિતાર્થ થતો હોય છે જેનો આકાર અસામાન્ય, કઠોર તથા દાતરડાંના આકાર જેવો હોય છે. આ ક્રિયા કોશિકાઓના લયીલાપણાને ઘટાડે છે, જેના કારણે વિભિન્ન જટિલતાઓનું જોખમ ઉભું થાય છે. આ સિકલ સેલનું નિર્માણ, હીમોગ્લોબિન જીનમાં ઉત્પરિવર્તનના કારણે થાય છે. જીવન પ્રત્યાશામાં ઓછપ આવી જાય છે, એક સર્વેક્ષણ અનુસાર મહિલાઓની સરેરાશ જીવન અવધિ 48 વર્ષ અને પુરુષોની સરેરાશ જીવન અવધિ ૪૨ વર્ષ જેટલી થઈ જતી હોય છે.

2005-16ના વર્ષમાં રાજ્યની આરોગ્ય સેવામાં સિકલસેલની સારવારને આવરી લેવામાં આવી ત્યારથી અત્યાર સુધીમાં એનો વ્યાપ 14 આદિવાસી જિલ્લાઓમાં પથરાયેલો જોવા મળે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં સિકલસેલના પ્રથમ 2 દર્દી વલસાડ જિલ્લાના મળી આવ્યા હતા. જેમનું નિદાન વલસાડ રક્તદાન કેન્દ્રના ડો.યઝદી ઇટાલિયાએ કર્યું હતું. આ બંને દર્દી સમગ્ર ભારતમાં સૌથી વધુ લાંબુ જીવન જીવ્યા હોવાનો શ્રેય નિદાન કરનાર વલસાડ રક્તદાન કેન્દ્રના ડો. યઝદી ઇટાલિયાને તેમના ફાળે જાય છે.

રાજ્યનો સિકલસેલનો પ્રથમ પ્રોજેક્ટ ડો.યઝદી ઇટાલિયાએ મુક્યો હતો. સિકલસેલના પ્રોજેક્ટ માટે ઝીણવટ ભરી નાની મોટી વાતો ઉપર ચર્ચાઓ કરવામાં આવી હતી. રાજ્યના આદિવાસી વિસ્તારોમાં સિકલસેલ એનિમિયા અને સિકલસેલ રોગથી બગાવવા તેમની તપાસ થવી જરૂરી હતી. વર્ષ 2006માં ગુજરાતના તત્કાલીન મુખ્યમંત્રી નરેન્દ્ર મોદી દ્વારા સિકલસેલ એનિમિયા નિયંત્રણ કાર્યક્રમને પ્રથમ વખત ભારત દેશમાં ગુજરાત રાજ્યની આરોગ્ય સેવા કરવા વલસાડ રક્તદાન કેન્દ્રને જવાબદારી સોંપી હતી. આમ સિકલસેલ એનિમિયા નિયંત્રણ કાર્યક્રમ અંતર્ગત તેના પર નિયંત્રણ લાવવાના પ્રયાસો હાથ ધરવામાં આવ્યા છે. પરંતુ સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિઓને સામાજિક, આર્થિક, સાંસ્કૃતિક, શૈક્ષણિક વગેરે ક્ષેત્રે પડતી મુશ્કેલીઓ પર અને તેમની સામાજિક સમસ્યાઓ અને તેના નિરાકરણ માટે ઓછા પ્રયાસો થયેલા છે. જેથી સમાજશાસ્ત્રના અભ્યાસુ તરીકે સંશોધકે સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિની સામાજિક સમસ્યાઓની તપાસ કરી તેના નિવારણ માટેના ઉપાયો શોધવા પ્રસ્તુત વિષય પર સંશોધન કરવા ઉમદા વિચાર કર્યો છે

2. અભ્યાસક્ષેત્ર તાપીનો પરિચય

તાપી જિલ્લો ગુજરાતના દક્ષિણે 21°50' ઉત્તર અક્ષાંશ અને 73°20' પૂર્વ અક્ષાંશ વચ્ચે આવેલો છે. જે 2જી ઓક્ટોબર, 2007ના રોજ સુરત જિલ્લાના અમુક તાલુકાઓ છૂટા પાડી તેની રચના કરવામાં આવી છે, તેનું ક્ષેત્રફળ લગભગ 3,434.64 ચો.કિમી જેટલું છે. તાપી જિલ્લાનું મુખ્યમથક વ્યારા છે, તેની પૂર્વમાં મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, દક્ષિણે ડાંગ અને નવસારી જિલ્લો, પશ્ચિમે સુરત જિલ્લો અને ઉત્તરે નર્મદા જિલ્લો આવેલો છે. થોડા વર્ષો પહેલાં જ બનેલા આ નવા જિલ્લામાં નવા સરકારી સંસ્થાનો અને અન્ય પાયાની સુવિધાઓ પરત્વે વિશેષ અને ઝડપી કામગીરી ચાલી રહી છે.

તાપી જિલ્લામાં વ્યારા, સોનગઢ, વાલોડ, ઉચ્છલ, નિઝર, ડોલવણ અને કુકરમુંડા એમ કુલ 7 તાલુકાઓ આવેલા છે. 2011ની વસ્તી ગણતરી મુજબ જિલ્લાની કુલ વસ્તી 807022 છે. પૈકી અહિં 402188 પુરુષો અને 404834 સ્ત્રીની વસ્તી નોંધાય છે. જિલ્લાની કુલ વસ્તી પૈકી 727035 ગ્રામીણ વસ્તી અને 79487 શહેરી વસ્તી નોંધવામાં આવી છે. રાજ્યની વસ્તીમાં તાપી જિલ્લાનો 1.33% હિસ્સો છે. તાપી જિલ્લામાં દર 1000 પુરુષે 1007 સ્ત્રીનું જાતિ પ્રમાણ નોંધાયું છે, જે સમસ્ત રાજ્યમાં સૌથી વધુ છે.

ઇન્ડિયન ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ પબ્લિક હેલ્થના અહેવાલ પ્રમાણે ગુજરાત રાજ્યમાં 89.12 લાખ આદિવાસી વસ્તી ધરાવે છે અને તેમાં ઓછામાં ઓછા 9,00,000 સિકલ સેલ લક્ષણો અને 70,000 SCD દર્દીઓ હોવાની અપેક્ષા છે. જેમાંથી તાપી જિલ્લામાં 13.4% સિકલ સેલના લક્ષણો ધરાવતા દર્દીઓ જોવા મળે છે.

3. સંશોધનનું મહત્વ

માણસને લાગણી કેમ થાય તે મનોવૈજ્ઞાનિક સંશોધન, વ્યક્તિ કઈ રીતે ભણે છે તેનું સંશોધન શૈક્ષણિક સંશોધન એ જ રીતે માણસ સમાજજીવનમાં કેમ? શા માટે? કઈ રીતે? તે સામાજિક સંશોધન. સામાજિક સંશોધનક્ષેત્રે પણ કોઈ તથ્યની શોધ થઈ રહી હોય તો તે શોધ પણ મહત્વની હોવાની અને બુદ્ધિશાળી સંશોધક પોતાના વિષયને લગતું મહત્વ જરૂર સમજતા હોય છે તથા ભવિષ્યના સંશોધકોને સંદર્ભ પુરો પાડવા તથા તેમને પ્રેરણા મળી રહે તે હેતુથી તેનું મહત્વ પણ પોતાના અહેવાલમાં રજૂ કરતા હોય છે. પ્રસ્તુત સંશોધનનું મહત્વ એ છે કે રોગીસ્ટ વ્યક્તિઓના આદર અને સન્માનની ભાવના જાગૃત થશે તેમજ

સામાજિક સંશોધનના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, સિકલસેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિની સામાજિક સમસ્યાઓ તથા તેના ઇતિહાસ પ્રત્યે સમાજ જાગૃત થશે.

4. સંશોધનના હેતુઓ

- સિકલસેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિની સમસ્યાઓ જાણવી, તપાસવી અને તેના ઉત્કર્ષ માટેના પ્રયાસો હાથ ધરવા.
- તાપી જિલ્લાના સંદર્ભમાં સિકલસેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિની સામાજિક સ્થિતિનું સમાજશાસ્ત્રીય અધ્યયન કરવું.

5. સંશોધનની ઉત્કલ્પનાઓ

- સિકલસેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિને ઘણી સમસ્યાઓનો સામનો કરવો પડે છે.
- તાપી જિલ્લાના સંદર્ભમાં સિકલસેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિની સામાજિક સ્થિતિ સારી છે કે ખરાબ.

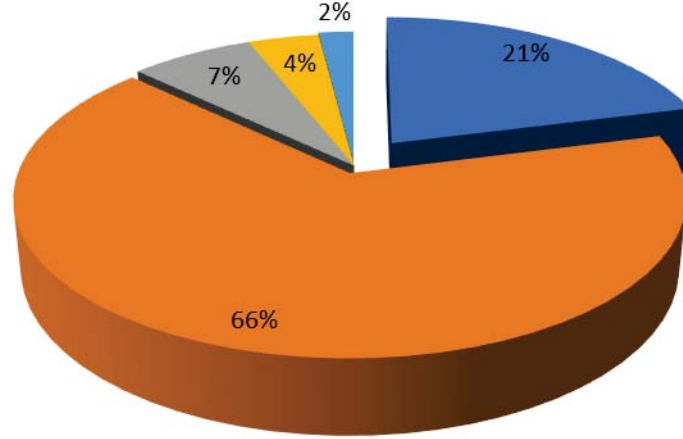
6. સંશોધન પદ્ધતિ અને નિદર્શ પસંદગી

તાપી જિલ્લામાં 13.4% સિકલસેલના લક્ષણો ધરાવતા દર્દીઓ જોવા મળે છે એટલે કે જિલ્લામાં લગભગ 108140 સિકલસેલના લક્ષણો ધરાવતા દર્દીઓ હશે. તેમાંથી નમુના તરીકે પસંદ કરવામાં આવતા આંકડાઓ દર્શાવતું કોષ્ટક નીચે મુજબ છે. **નમુનાઓ:** સંશોધનને લગતા સિકલસેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિઓના નમૂનાઓ આ પ્રમાણે લેવામાં આવશે.

વિસ્તાર	શહેરી	ગ્રામ્ય	નમૂનાઓ
તાપી જિલ્લો	500	500	1000

ઉપરોક્ત કોષ્ટક પ્રમાણે તાપી જિલ્લાના શહેરી અને ગ્રામ્ય વિસ્તારમાંથી કુલ 1000 સિકલસેલ એનિમિયાના લક્ષણો ધરાવતા દર્દીઓના નમૂનાઓ દ્વારા સંશોધન હાથ ધરવામાં આવ્યું છે.

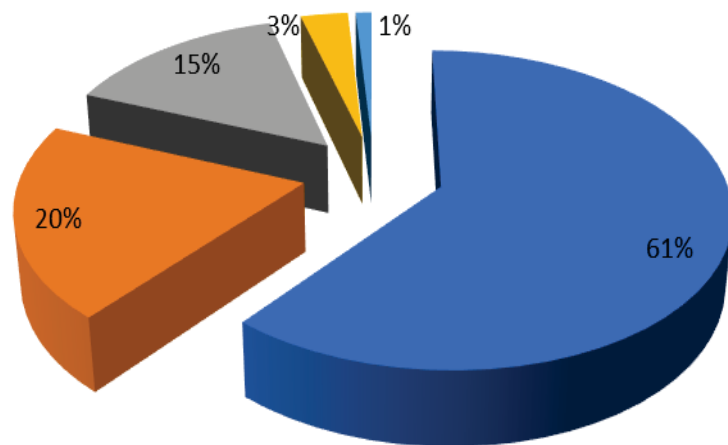
• ઘર અને કામ વચ્ચેના સંબંધો અંગેનું વિવરણ

■ ખુબજ સરસ ■ સરસ ■ સાધારણ ■ ખરાબ ■ અતિ ખરાબ

ઉપરોક્ત ગ્રાફ પરથી ફલિત થાય છે કે તાપી જિલ્લામાં સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિઓમાંથી 660 વ્યક્તિઓ ઘર અને કામ વચ્ચે સરસ સંબંધ જાળવી રાખે છે, જ્યારે 210 ખુબજ સરસ, 70 સાધારણ, 40 ખરાબ અને 2 વ્યક્તિઓનો ઘર અને કામ વચ્ચે અતિ ખરાબ સંબંધ ધરાવે છે.

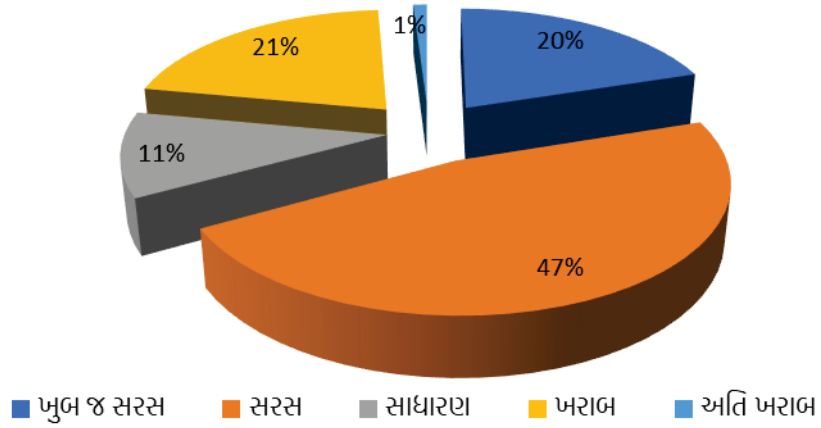
• સામાજિક કાર્યમાં હાજરી અંગેનું વિવરણ

■ હંમેશા ■ ક્યારેક ■ સંજોગોવસાદ ■ નહીવત ■ ક્યારેય નહી

ઉપરોક્ત ગ્રાફ પરથી ફલિત થાય છે કે તાપી જિલ્લામાં સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિઓમાંથી 61% સામાજિક કામોમાં હંમેશા હાજરી આપે છે, જ્યારે 20% ક્યારેક, 15% સંજોગોવસાદ, 3% પુરુષો નહીવત અને 1% પુરુષો ક્યારેય સામાજિક પ્રસંગમાં ક્યારેય હાજર રહેતા નથી.

• પુરુષ ની તબિયત અંગેનું વિવરણ

ઉપરોક્ત ગ્રાફ પરથી ફલિત થાય છે કે તાપી જિલ્લામાં સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિઓમાંથી 47% વ્યક્તિઓની તબિયત સરસ રહે છે, તેમજ 11% ની તબિયત સાધારણ, 20% ખુબ જ સરસ, 21% ખરાબ અને 1% પુરુષની તબિયત ખુબ જ ખરાબ રહેતી હોય તેમ જણાય છે.

12. તારણો

તાપી જિલ્લામાં સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિઓની સામાજિક સમસ્યાઓનો અભ્યાસને લગતા તારણો નીચે મુજબ છે.

- તાપી જિલ્લામાં સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિઓ કામ અને ઘર વચ્ચે સમાયોજન સાધીને સરસ સંબંધો સાધી શકે છે.
- તાપી જિલ્લામાં સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિઓમાં સામાજિક કાર્યોમાં હંમેશા હાજરી આપે છે.
- તાપી જિલ્લામાં સિકલ સેલ એનિમિયા સંક્રમિત વ્યક્તિઓની તબિયત સરસ રહે છે.

संदर्भग्रंथ

- आचार्य, अेम. (2008), शिक्षणमां संशोधननुं पद्धति शास्त्र, अमदावाद: पाश्च पब्लिकेशन
- डामोर, डमलेश वी. (2014), दक्षिण गुजरातना ढणपति समाजना विधार्थीओनी समस्याओ, सुरत: वीर नर्मद दक्षिण गुजरात युनिवर्सिटी
- Agarwal, C. and Sharma, V. (2012). Research Methodology in Education. New Delhi: Commonwealth Publication.
- Best, John W. (1977). Research In Education. New Delhi: Prentice Hall of India Pvt. Ltd
- Desai, A. M. (2012), A clinical study of herbo mineral medicine on sickle cell anemia, Maharashtra University of Health Sciences
- Kirankumar B. Chaudhari. (2023). तापी जिल्लामां सजीमंडणो साथे जोडायेल महिलाओनो अढ्यास. Vidhyayana - An International Multidisciplinary Peer-Reviewed E-Journal - ISSN 2454-8596, 8(6): 1-11
- Nirmal, Kumar, J.I., Dr. Basil George, Dr. Rita N. Kumar, Dr. Hiren B. Soni (2018), Eutrophication of Narmada and Tapi Tropical Estuaries, Gulf of Khambhat, India, USA: Google Book Publishers
- Okpala, I. (2006), Leukocyte adhesion and the pathophysiology of sickle cell disease. Curr. Opin. Hematol. 13:40-44.
- Patel, Atulkumar H. (2015), Soil Study Based on Electrical Conductivity Of Agricultural Land Of Tapi District In Gujarat, International Journal Of Applied And Natural Sciences (Uans) Vol. 4 (5): 31-36
- Vescia, Monique, Alvin Silverstein, Virginia Silverstein, (2015), What You Can Do about Sickle Cell Disease, New Delhi: Enslow Publishing
- <https://www.censusindia.co.in/>